Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JEAN RICHARD DE LA TOUR
13 päivänä heinäkuuta 2023 [1]

Asia C-518/22

J.M.P.
vastaan
AP Assistenzprofis GmbH

(Ennakkoratkaisupyyntö – Bundesarbeitsgericht (liittovaltion ylin työtuomioistuin, Saksa))

Ennakkoratkaisupyyntö – Sosiaalipolitiikka – Yhdenvertainen kohtelu työssä ja ammatissa – Direktiivi 2000/78/EY – Ikään perustuvan syrjinnän kielto – Henkilökohtaisen avun palvelu vammaisille – Työpaikkailmoitus, jossa ilmoitetaan palvelukseen otettavan henkilön vähimmäis- ja enimmäisikä – Vammaisen henkilön toiveiden ja tarpeiden huomioon ottaminen

I Johdanto

1. Tämä ennakkoratkaisupyyntö koskee yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY [2] 2 artiklan 5 kohdan, 4 artiklan 1 kohdan, 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan tulkintaa Euroopan unionin perusoikeuskirjan [3] ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen, joka on hyväksytty Euroopan yhteisön puolesta 26.11.2009 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2010/48/EY, [4] valossa.

2. Tämä pyyntö on esitetty J.M.P:n ja AP Assistenzprofis GmbH:n, joka on vammaisille henkilöille avustus- ja neuvontapalveluja tarjoava yritys, välisessä riita-asiassa, jossa J.M.P. vaati vahingonkorvauksen maksamista ikään perustuvan väitetyn syrjinnän vuoksi, joka oli tapahtunut henkilökohtaisen avustajan työhönottomenettelyn yhteydessä. J.M.P. väitti, että hänen hakemustaan ei ollut hyväksytty, koska hän ei kuulunut työpaikkailmoituksessa vaadittuun eli 18–30-vuotiaiden ikäryhmään.

3. Näin ollen Bundesarbeitsgericht kysyy unionin tuomioistuimelta, onko ikään perustuvalle erilaiselle kohtelulle mahdollisesti oikeuttamisperustetta, ja pyytää sitä tulkitsemaan erityisesti direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaa, 4 artiklan 1 kohtaa, 6 artiklan 1 kohtaa ja/tai 7 artiklaa perusoikeuskirjan ja YK:n yleissopimuksen määräysten valossa.

1 Alkuperäinen kieli: ranska.

2 EUVL 2000, L 303, s. 16.

3 Jäljempänä perusoikeuskirja.

4 EUVL 2010, L 23, s. 35, jäljempänä YK:n yleissopimus.

4. Ehdotan tässä ratkaisuehdotuksessa, että unionin tuomioistuin toteaa, että kyseisen direktiivin 2 artiklan 5 kohta on asian kannalta merkityksellinen säännös ja että tätä säännöstä on perusoikeuskirjan 26 artiklan ja YK:n yleissopimuksen 19 artiklan valossa tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että – sellaisen kansallisen lainsäädännön perusteella, jossa säädetään, että vammaisten henkilöiden toiveet heidän saamansa henkilökohtaisen avun järjestämisestä on otettava huomioon, jota voidaan varmistaa heidän itsenäisyytensä ja yhteiskuntaan integroitumisensa – henkilökohtaisen avustajan palvelukseen ottamisen edellytykseksi asetetaan ikäraja, siltä osin kuin tällainen toimenpide on tarpeen muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Kansainvälinen oikeus

5. YK:n yleissopimuksen 1 artiklassa, jonka otsikkona on ”Tarkoitus”, määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista.

– –”

6. Tämän yleissopimuksen 3 artiklassa, jonka otsikko on ”Yleiset periaatteet”, todetaan seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen periaatteina ovat:

a) henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden, mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa, ja riippumattomuuden kunnioittaminen;

b) syrjimättömyys;

c) täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan;

d) erilaisuuden kunnioittaminen ja vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten moninaisuutta ja ihmiskuntaa;

– –”

7. Yleissopimuksen 5 artiklassa, jonka otsikkona on ”Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus”, määrätään seuraavaa:

”1. Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä ja lain mukaan ja ovat oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhdenvertaiseen lakiin perustuvaan suojaan ja yhdenvertaisiin lakiin perustuviin etuihin.

– –

4. Erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota tämän yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi.”

8. Saman yleissopimuksen 12 artiklassa, jonka otsikkona on ”Yhdenvertaisuus lain edessä”, 2 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Sopimuspuolet tunnustavat, että vammaiset henkilöt ovat oikeudellisesti kelpoisia yhdenvertaisesti muiden kanssa kaikilla elämänaloilla.”

9. YK:n yleissopimuksen 19 artiklassa, jonka otsikkona on ”Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä”, määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että:

a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;

b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä;

c) koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.”

B Unionin oikeus

10. Direktiivin 2000/78 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Tarkoitus”, säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on luoda yleiset puitteet uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.”

11. Direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä ’yhdenvertaisen kohtelun periaatteella’ tarkoitetaan, ettei minkäänlaista 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

– –

5. Tämä direktiivi ei vaikuta sellaisiin kansallisessa lainsäädännössä säädettyihin toimenpiteisiin, jotka demokraattisessa yhteiskunnassa ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.”

12. Direktiivin 4 artiklan, jonka otsikkona on ”Työhön liittyvät vaatimukset”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sen estämättä, mitä 2 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että erilainen kohtelu, joka perustuu johonkin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan liittyvään ominaisuuteen, ei ole syrjintää, jos tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen.”

13. Direktiivin 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Vammaisia koskevat kohtuulliset mukautukset”, säädetään seuraavaa:

”Sen varmistamiseksi, että yhdenvertaista kohtelua koskevaa periaatetta noudatetaan vammaisten osalta, on tehtävä kohtuullisia mukautuksia. Tämä merkitsee, että työnantajan on toteutettava asianmukaiset ja kulloistenkin tarpeiden mukaiset toimenpiteet, jotta vammaiset voivat päästä johonkin toimeen, harjoittaa sitä ja edetä urallaan tai saada koulutusta, jollei näistä toimenpiteistä aiheudu työnantajalle kohtuutonta rasitetta. Tätä rasitetta ei pidetä kohtuuttomana, jos se riittävässä määrin korvautuu jäsenvaltiossa toteutetuilla vammaispolitiikan toimenpiteillä.”

14. Direktiivin 2000/78 6 artiklassa, jonka otsikkona on ”Oikeutettu ikään perustuva erilainen kohtelu”, säädetään seuraavaa:

”1. Sen estämättä, mitä 2 artiklan 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos sillä on kansallisen lainsäädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu, erityisesti työllisyyspoliittinen, työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskeva oikeutettu tavoite, ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen.

Tällaista erilaista kohtelua voi olla erityisesti:

a) erityisten työhönpääsyä ja ammatillista koulutusta koskevien ehtojen sekä työehtojen, myös irtisanomis- ja palkkaehtojen, käyttöön ottaminen nuorille ja ikääntyville työntekijöille sekä työntekijöille, joilla on huollettavia, heidän työelämään pääsynsä tukemiseksi tai heidän suojelunsa varmistamiseksi,

b) ikään, ammatilliseen kokemukseen tai palveluajan pituuteen liittyvien vähimmäisehtojen asettaminen työhönpääsylle tai tiettyjen työhön liittyvien etujen saaminen,

c) enimmäisiän vahvistaminen työhönoton edellytykseksi kyseisen toimen koulutusvaatimusten perusteella tai jotta työ voisi kestää kohtuullisen ajan ennen eläkkeelle siirtymistä.

_ _”

15. Direktiivin 7 artiklassa, jonka otsikkona on ”Positiivinen toiminta ja erityistoimenpiteet”, säädetään seuraavaa:

”1. Täydellisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi työelämässä yhdenvertaisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta erityistoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä tai hyvittää haittoja, jotka liittyvät johonkin 1 artiklassa tarkoitettuun perusteeseen.

2. Vammaisten osalta yhdenvertaisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai antamasta terveyden ja turvallisuuden suojelua työpaikalla koskevia säännöksiä eikä toteuttamasta toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on luoda tai pitää voimassa säännöksiä tai järjestelyjä, joilla pyritään turvaamaan tai edistämään vammaisten pääsyä työelämään.”

C Saksan oikeus

1. GG

16. Saksan liittotasavallan perustuslain, joka on annettu 23.5.1949 (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland),[5] sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa, 1 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Ihmisarvo on loukkaamaton. Kaikilla julkista valtaa käyttävillä on velvollisuus kunnioittaa ja suojella sitä.

2. Saksan kansa tunnustaa näin ollen loukkaamattomat ja luovuttamattomat ihmisoikeudet jokaisen ihmisyhteisön, rauhan ja oikeudenmukaisuuden perustana kaikkialla maailmassa.

_ _”

17. GG:n 2 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Jokaisella on oikeus kehittää vapaasti persoonallisuuttaan, kunhan hän ei loukkaa muiden henkilöiden oikeuksia, perustuslaillista järjestystä tai moraalin vaatimuksia”.

2. AGG

18. Direktiivi 2000/78 on saatettu osaksi Saksan lainsäädäntöä 14.8.2006 annetulla yleisellä yhdenvertaista kohtelua koskevalla lailla (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz).[6]

19. AGG:n 1 §:ssä, jossa määritellään tämän lain tavoite, säädetään seuraavaa:

”Tämän lain tavoitteena on estää tai poistaa epäedulliseen asemaan saattaminen, joka perustuu rotuun tai etniseen alkuperään, sukupuoleen, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen identiteettiin.”

[5] BGBl. 1949 I, s. 1, jäljempänä GG.

[6] BGBl. 2006 I, s. 1897, jäljempänä AGG.

20. AGG:n 3 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Välittömänä epäedulliseen asemaan saattamisena pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 §:ssä tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa – –”

21. AGG:n 5 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Sen estämättä, mitä 8–10 – – §:ssä mainituista seikoista säädetään, erilainen kohtelu on sallittua myös silloin, kun asianmukaisilla ja sopivilla toimenpiteillä pyritään ehkäisemään tai hyvittämään kaikki 1 §:ssä mainittuihin seikkoihin perustuvat haitat.”

22. AGG:n 7 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Työntekijöitä ei saa saattaa epäedulliseen asemaan minkään 1 §:ssä tarkoitetun seikan perusteella – –”.

23. AGG:n 8 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Erilainen kohtelu jonkin 1 §:ssä tarkoitetun seikan perusteella on sallittu, kun työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen seikka on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen.”

24. AGG:n 10 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Sen estämättä, mitä 8 §:ssä säädetään, ikään perustuva erilainen kohtelu on sallittua myös, jos se on objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu oikeutetulla tavoitteella. Tämän tavoitteen toteuttamiskeinojen on oltava asianmukaisia ja tarpeen. Tällaista erilaista kohtelua voi olla erityisesti:

1. erityisten työhönpääsyä ja ammatillista koulutusta koskevien ehtojen sekä työehtojen, myös palkkaehtojen ja palvelussuhteen päättämisehtojen, asettaminen nuorille ja ikääntyville työntekijöille sekä työntekijöille, joilla on huollettavia, heidän työelämään pääsynsä tukemiseksi tai heidän suojelunsa varmistamiseksi

2. ikään, ammatilliseen kokemukseen tai palveluajan pituuteen liittyvien vähimmäisehtojen asettaminen työhönpääsylle tai tiettyjen työhön liittyvien etujen saamiselle

3. enimmäisiän vahvistaminen työhönoton edellytykseksi kyseisen toimen erityisten koulutusvaatimusten perusteella tai sen perusteella, että työ voisi kestää kohtuullisen ajan ennen eläkkeelle siirtymistä,

– –”

25. AGG:n 15 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Jos epäedulliseen asemaan saattamista koskevaa kieltoa rikotaan, työnantaja on velvollinen korvaamaan tästä aiheutuneet vahingot – –

2. Työntekijä voi vaatia asianmukaista rahamääräistä korvausta vahingosta, joka ei ole varallisuusvahinko. – –”

3. Sozialgesetzbuch

26. Sosiaaliturvalain I osan (Sozialgesetzbuch, Erstes Buch, jäljempänä SGB I),[7] joka on annettu 11.12.1975, 33 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jos oikeuksien tai velvollisuuksien sisältöä ei ole yksityiskohtaisesti määritelty niiden luonteen tai laajuuden osalta, niitä määritettäessä on otettava huomioon oikeudenomistajan tai henkilön, jota velvollisuudet koskevat, henkilökohtaiset olosuhteet, hänen tarpeensa ja suorituskykynsä sekä paikalliset olosuhteet, sikäli kuin tämä ei ole ristiriidassa lain säännösten kanssa. Tältä osin on kunnioitettava oikeudenomistajan tai henkilön, jota velvollisuudet koskevat, toiveita siinä määrin kuin ne ovat kohtuullisia.”

27. Sosiaaliturvalain IX osan (Sozialgesetzbuch, Neuntes Buch, jäljempänä SGB IX),[8] joka on annettu 23.12.2016, 8 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kun palveluja koskevia päätöksiä tehdään ja kun palveluja suoritetaan yhteiskuntaan osallistumisen edistämiseksi, otetaan huomioon palveluihin oikeutettujen perustellut toiveet. Tässä yhteydessä otetaan huomioon myös palveluihin oikeutetun henkilökohtainen elämäntilanne, ikä, sukupuoli, perhe sekä uskonnolliset ja vakaumukselliset tarpeet; lisäksi sovelletaan [SGB I:n] 33 §:ää – –.”

28. SGB IX:n 78 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Avustuspalveluja annetaan, jotta jokapäiväisestä elämästä, mukaan lukien päivän jäsentäminen, voidaan suoriutua omaehtoisesti ja itsenäisesti. Niihin kuuluvat erityisesti palvelut, jotka liittyvät yleisiin arjen toimiin, kuten taloudenhoito, sosiaalinen vuorovaikutus, henkilökohtaisen elämän järjestäminen, yhteiskuntaan ja kulttuurielämään osallistuminen, vapaa-ajan järjestäminen, mukaan lukien urheilutoiminta, sekä lääketieteellisten ja lääkärin määräämien palvelujen tehokkuuden turvaaminen. Niihin sisältyy viestintä näihin aloihin kuuluvien tahojen kanssa.”

III Pääasian tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymys

29. Pääasian vastapuoli AP Assistenzprofis on yhtiö, joka tarjoaa SGB IX:n 78 §:n 1 momentin mukaisesti vammaisille avustus- ja neuvontapalveluja, joiden tarkoituksena on auttaa heitä selviytymään itsenäisesti jokapäiväisestä elämästään.

30. Kyseinen yritys julkaisi vuoden 2018 heinäkuussa työpaikkailmoituksen, jonka mukaan 28-vuotias opiskelija A. etsi naispuolisia avustajia, joiden olisi oltava ”mieluiten 18–30-vuotiaita”, avustamaan itseään kaikilla jokapäiväisen elämän alueilla.

31. J.M.P., pääasian valittaja, joka on syntynyt vuonna 1968, haki tätä työpaikkaa ja sai pääasian vastapuolelta hylkäävän vastauksen.

7 BGBl. 1975 I, s. 3015, jäljempänä SGB I.

8 BGBl. 2016 I, s. 3234, jäljempänä SGB IX.

32. Oikeudenkäynnin ulkopuolella esitetyn vaatimuksen jäätyä tuloksettomaksi pääasian valittaja nosti Arbeitsgericht Kölnissä (Kölnin työoikeudellisten asioiden alioikeus, Saksa) pääasian vastapuolta vastaan AGG:n 15 §:n 2 momentin nojalla vahingonkorvauskanteen ikään perustuvasta syrjinnästä.

33. Pääasian valittaja väitti tässä yhteydessä ensinnäkin, että koska työpaikkailmoitus oli nimenomaisesti suunnattu ”18–30-vuotiaille”, tämä antaa aiheen olettaa, että häntä ei korkeamman ikänsä vuoksi huomioitu hakumenettelyssä, mitä olettamaa pääasian vastapuoli ei ole osoittanut vääräksi. Toisaalta siitä seurannut ikään perustuva erilainen kohtelu ei ole missään mielessä oikeutettua avustuspalvelussa. Erilainen kohtelu ei ole valittajan mukaan sallittua AGG:n 8 §:n 1 momentin eikä AGG:n 10 §:n nojalla, koska tällaiseen avustuspalveluun liittyvän luottamussuhteen kannalta henkilön iällä ei ole merkitystä. Pääasian valittajan mukaan työpaikkatarjouksessa vaadittua ikää vanhemman henkilön antamasta henkilökohtaisesta avusta voisi päinvastoin olla vammaiselle merkittäviä etuja avustajan pidemmän elämänkokemuksen vuoksi.

34. Pääasian vastapuoli vaati kanteen hylkäämistä sillä perusteella, että mahdollinen ikään perustuva erilainen kohtelu oli perusteltua AGG:n 8 §:n 1 momentin tai AGG:n 10 §:n nojalla. Se totesi tältä osin, että vaadittu avustus on erittäin henkilökohtaista päivittäistä tukemista, joka kattaa kaikki elämän osa-alueet ja johon liittyy avustettavan henkilön pysyvä ja täydellinen riippuvuus avustajasta. Tietty ikä on edellytys avustettavan A:n puhtaasti henkilökohtaisiin tarpeisiin vastaamiseksi, jotta hän voi yliopisto-opiskelijana osallistua asianmukaisesti sosiaaliseen elämään.

35. Pääasian vastapuolen mukaan kunkin avustettavan henkilön perustellut toiveet ja subjektiiviset tarpeet on otettava huomioon, kuten SGB IX:n 8 §:n 1 momentissa säädetään. Tätä taustaa vasten avustettavan henkilön perusteltua toivetta henkilökohtaisen avustajan tietystä iästä on pidettävä AGG:n 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuna ”todellisena ja ratkaisevana työhön liittyvänä vaatimuksena”, jonka avulla voidaan saavuttaa SGB IX:n 78 §:n 1 momentissa mainittu avustuspalvelujen tavoite. Pääasian vastapuoli katsoo, että vaatimus on oikeasuhteinen. Lisäksi ikään perustuva erilainen kohtelu on sen mukaan sallittua myös AGG:n 10 §:n nojalla, koska se on objektiivista ja asianmukaista ja koska sitä on perusteltu oikeutetulla tavoitteella ja koska SGB IX:n 78 §:ssä tarkoitetun henkilökohtaisen avun tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen.

36. Koska Arbeitsgericht Köln oli hyväksynyt valittajan kanteen pääasian oikeudenkäynnissä ja koska Landesarbeitsgericht Köln (Kölnin työoikeudellisten asioiden ylioikeus, Saksa) oli hyväksynyt vastapuolen tätä päätöstä koskevan valituksen, pääasian valittaja teki kyseisestä tuomiosta Revision-valituksen ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.

37. Kyseinen tuomioistuin toteaa ensinnäkin, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen tilanne kuuluu direktiivin 2000/78 soveltamisalaan siltä osin kuin se koskee kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja työhön pääsyä koskevia valintaperusteita. Toiseksi se katsoo, että pääasian valittajaan on kohdistunut direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua ikään perustuvaa välitöntä syrjintää sen perusteella, että pääasian vastapuoli on antanut hylkäävän vastauksen.

38. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa tilanteessa, jossa sekä pääasian valittaja että asianomainen vammainen henkilö voivat vaatia suojaa syrjintää vastaan, että sen esittämällä ennakkoratkaisupyynnöllä pyritään selvittämään, miten henkilökohtaista apua koskevassa erityistapauksessa kummankin henkilön oikeudet on sovitettava yhteen.

39. Tältä osin kyseinen tuomioistuin muistuttaa, että henkilökohtainen apu koskee kaikkia elämänalueita ja ulottuu apua saavan henkilön yksityisyyden- ja intimiteettisuojaan. Yksittäistapauksen olosuhteista riippuen tällainen apu voi vastata erilaisiin tarpeisiin. Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa yksi A:n ilmaisemista tarpeista on yliopistossa annettava apu, joka voi koostua opiskeltavan sisällön tallentamisesta ja käsittelemisestä ja johon voi kuulua myös muistiinpanojen laatimista. Muiden opiskelijoiden tapaamisessa tarvitaan välttämättä henkilökohtaista apua, ja se on siksi olennainen osa vammaisen henkilön yliopistoelämää.

40. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa yleisesti, että henkilökohtainen apu perustuu itsemääräämisoikeuden periaatteeseen, ja sen tavoitteena on siten saada vammaiset henkilöt kykeneviksi järjestämään elämäntilanteensa itsenäisesti. Tämä merkitsee erityisesti sitä, että näillä henkilöillä on oltava oikeus valita itsenäisesti avustava henkilöstö, valta antaa tälle henkilöstölle ohjeita ja valta määritellä palvelujen tarjoamisen ehdot ja laajuus.

41. Näin ollen Saksan oikeuden mukaan palveluja koskevaa päätöstä tehtäessä ja palveluja suoritettaessa on SGB IX:n 8 §:n 1 momentin, luettuna yhdessä SGB I:n 33 §:n kanssa, mukaan otettava huomioon palveluihin oikeutettujen perustellut toiveet, jos ne ovat asianmukaisia, ja tällöin on otettava huomioon erityisesti heidän henkilökohtainen elämäntilanteensa, ikänsä, sukupuolensa, perheensä sekä uskonnolliset ja vakaumukselliset tarpeensa.

42. Yhteenvetona voidaan todeta, että ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan palveluun oikeutettujen oikeudella esittää toiveita ja tehdä valintoja pyritään varmistamaan vammaisten oikeus järjestää elämänolosuhteensa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti sekä vahvistamaan asianomaisten henkilöiden omavastuullisuutta sekä heidän motivaatiotaan osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Kyseinen tuomioistuin viittaa tältä osin useisiin YK:n yleissopimuksen määräyksiin, muun muassa sen 1, 3, 5, 12 ja 19 artiklaan, sekä useisiin perusoikeuskirjan määräyksiin, muun muassa sen 1, 7 ja 26 artiklaan.

43. Kyseinen tuomioistuin katsoo, että henkilökohtaisen avun palvelujen osalta on kunnioitettava vammaisten henkilöiden ilmaisemia toiveita, jotka koskevat heidän oman elämänsä järjestämistä. Erityisesti on todettava, että näillä henkilöillä pitäisi olla sellaisen henkilön, jolla ei ole vammaa, tavoin oikeus päättää siitä, kenen kanssa he haluavat jakaa jokapäiväisen elämänsä. Näin ollen herää kysymys siitä, onko direktiivin 2000/78 säännösten mukaista, että vammaiset henkilöt käyttävät henkilökohtaisen avustajan palvelukseen ottamista koskevassa menettelyssä valintaperusteena ikään liittyvää mieltymystä, vaikka kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa kielletään ikään perustuva välitön syrjintä.

44. Tässä yhteydessä kansallinen tuomioistuin kysyy unionin tuomioistuimelta, millä kyseisen direktiivin säännöksellä tai säännöksillä voitaisiin oikeuttaa kyseessä oleva ikään perustuva erilainen kohtelu.

45. Direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan osalta tämä tuomioistuin kysyy ensinnäkin, onko vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutensa puitteissa ilmaisema toive siitä, että henkilökohtaista apua antavan henkilön olisi oltava tietyn ikäinen, kyseisessä säännöksessä

tarkoitettu ominaisuus, ja voiko tietty ikää koskeva mieltymys olla kyseisessä säännöksessä tarkoitettu ”todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus”. Kansallinen tuomioistuin ilmaisee tältä osin epäilyksensä, koska kyseistä konkreettista toivetta ei voida yleistää eikä se sellaisenaan ole henkilökohtaisen avustajan työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien, joissa nämä tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttämä vaatimus. Olisi esimerkiksi mahdollista, että toinen nuori vammainen henkilö haluaisi valita vanhempiensa ikäisen henkilön. Tämä osoittaa, että kunkin vammaisen henkilön ilmaisemat toiveet perustuvat subjektiivisiin prioriteetteihin, jotka koskevat hänen oman elämänsä itsenäistä järjestämistä.

46. Direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdan osalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa toiseksi, ettei ole varmaa, että kyseistä säännöstä voidaan soveltaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen. Kyseisen tuomioistuimen mukaan voitaisiin ajatella, että tavoite, jonka mukaan on otettava huomioon vammaisten henkilöiden oikeus järjestää elämänolosuhteensa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti sekä vahvistettava asianomaisten henkilöiden omavastuullisuutta sekä heidän motivaatiotaan osallistua yhteiskunnan toimintaan, voi olla kyseisessä säännöksessä tarkoitettu ”oikeutettu tavoite”.

47. Kolmanneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että direktiivin 2000/78 7 artikla koskee yhdenvertaisuutta työelämässä, mikä ei ole pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tapauksessa kyseessä olevan henkilökohtaisen avun tarkoitus. Kyseinen tuomioistuin pohtii kuitenkin, onko kyseisellä artiklalla merkitystä pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen ikään perustuvan syrjinnän oikeuttamiseksi, kun otetaan huomioon YK:n yleissopimuksen 5 artiklan 1 ja 4 kohta.

48. Lopuksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tietää, voidaanko direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdalla, jonka mukaan direktiivi ei vaikuta sellaisiin kansallisessa lainsäädännössä säädettyihin toimenpiteisiin, jotka demokraattisessa yhteiskunnassa ovat tarpeen muun muassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi, perustella pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tapauksessa ikään perustuvaa syrjintää. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin palauttaa mieleen henkilökohtaisen avun palvelujen tavoitteen ja katsoo, että A:n ikäisellä eli 28-vuotiaalla henkilöllä, jolla ei ole vammaa, on oikeus päättää itsenäisesti siitä, minkä ikäisten henkilöiden kanssa hän jakaa jokapäiväisen elämänsä, ja katsoo, että moni seikka puoltaa sitä, että tällainen vapaa määräämisvalta olisi taattava myös vammaisille henkilöille tarjottavan henkilökohtaisen avun osalta.

49. Tässä tilanteessa Bundesarbeitsgericht on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Voidaanko [direktiivin 2000/78] 4 artiklan 1 kohtaa, 6 artiklan 1 kohtaa, 7 artiklaa ja/tai 5 artiklan 2 kohtaa – [perusoikeuskirjan] määräysten ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan [YK:n yleissopimuksen] 19 artiklan valossa – tulkita siten, että ikään perustuva välitön syrjintä voi olla perusteltua pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa?”

50. Pääasian valittaja, pääasian vastapuoli, Kreikan, Puolan ja Portugalin hallitukset sekä Euroopan komissio ovat esittäneet kirjallisia huomautuksia.

IV Asian tarkastelu

51. Ennakkoratkaisupyynnöllään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, voidaanko vammaisuuden vuoksi henkilökohtaisen avun palveluihin oikeutettujen henkilöiden yksilöllisten toiveiden kunnioittamisella perustella direktiivissä 2000/78 tarkoitettua ikään perustuvaa erilaista kohtelua. Näin ollen kyseinen tuomioistuin pyytää unionin tuomioistuinta tulkitsemaan erityisesti direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaa,
4 artiklan 1 kohtaa, 6 artiklan 1 kohtaa ja/tai 7 artiklaa perusoikeuskirjan ja YK:n yleissopimuksen määräysten valossa. [9]

52. Ensinnäkin on syytä täsmentää, että pääasiassa kyseessä oleva tilanne kuuluu direktiivin 2000/78 soveltamisalaan siltä osin kuin henkilökohtaisen avustajan työhönottomenettely, jossa hakijoiden edellytetään olevan mieluiten 18–30-vuotiaita, vaikuttaa kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuihin ”työn harjoittamista koskeviin edellytyksiin”, koska siinä määrätään tätä varten kyseisessä säännöksessä tarkoitetusta valintaperusteesta.

53. Toisaalta tämän ikää koskevan mieltymyksen perusteella voidaan olettaa, että kyseistä työtä hakevaa henkilöä, joka ei kuulu kyseiseen ikäryhmään, kohdellaan epäedullisemmin kuin vastaavassa tilanteessa olevaa, mutta kyseiseen ikäryhmään kuuluvaa henkilöä. Tällainen ikään perustuva erilainen kohtelu on direktiivin 2000/78 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua ”välitöntä syrjintää”.

54. Saman artiklan 5 kohdassa luetellaan perusteet, joilla voidaan perustella ikään perustuva erilainen kohtelu. Kyseisen säännöksen mukaan tämä direktiivi ”ei vaikuta sellaisiin kansallisessa lainsäädännössä säädettyihin toimenpiteisiin, jotka demokraattisessa yhteiskunnassa ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi”.

55. Kuten unionin tuomioistuin on jo todennut, mainitun säännöksen antaessaan unionin lainsäätäjä on työn ja ammatin harjoittamisen osalta halunnut estää ja sovitella sitä konfliktia, joka syntyy yhtäältä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja toisaalta demokraattisen yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömien yleisen järjestyksen, yleisen turvallisuuden ja kansanterveyden suojaamisen, rikollisuuden estämisen sekä yksilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamisen tarpeiden välillä. Niinpä se on päättänyt, että tietyissä direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa luetelluissa tapauksissa tässä direktiivissä vahvistettuja periaatteita ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka johtavat johonkin tämän direktiivin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaan erilaiseen kohteluun, edellyttäen kuitenkin, että nämä toimenpiteet ovat tarpeen edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. [10]

56. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee myös, että 2 artiklan 5 kohtaa on tulkittava suppeasti siltä osin kuin siinä säädetään poikkeuksesta syrjintäkiellon periaatteeseen. [11]

[9] Totean, että pääasiassa kyseessä olevassa työpaikkailmoituksessa on myös valintaperuste, joka koskee haettavan henkilökohtaisen avustajan sukupuolta. Siltä osin kuin kansallinen tuomioistuin kysyy unionin tuomioistuimelta ainoastaan, onko ikään perustuva erilainen kohtelu perusteltua direktiivin 2000/78 nojalla, unionin tuomioistuimen ei kuitenkaan tarvitse tutkia tuomiossaan, onko sukupuoleen perustuva kriteeri mahdollisesti syrjivä, koska se ei kuulu kyseisen direktiivin soveltamisalaan.

[10] Ks. mm. tuomio 12.1.2023, TP (Julkisen televisioaseman audiovisuaalisen aineiston leikkaaja) (C-356/21, EU:C:2023:9, 70 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[11] Ks. mm. tuomio 12.1.2023, TP (Julkisen televisioaseman audiovisuaalisen aineiston leikkaaja) (C-356/21, EU:C:2023:9, 71 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

57. Jotta direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohta voisi olla pääasiassa kyseessä olevan ikään perustuvan erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteena, on ensin selvitettävä, onko kyseessä kansallisessa lainsäädännössä säädetty toimenpide, kuten kyseisessä säännöksessä edellytetään.

58. Mielestäni näin on. Kyseessä olevassa työtarjouksessa mainittu ikää koskeva edellytys on todellakin kansallisessa lainsäädännössä säädetty toimenpide, sillä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamien tietojen mukaan SGB IX:n 8 §:n 1 momentissa, luettuna yhdessä SGB I:n 33 §:n kanssa, säädetään, että henkilökohtaisen avun palvelujen tarjoamista koskevia päätöksiä tehtäessä ja tällaisia palveluja suoritettaessa on otettava huomioon näihin palveluihin oikeutettujen perustellut toiveet, sikäli kuin ne ovat asianmukaisia, ja tällöin on otettava huomioon erityisesti palveluihin oikeutettujen henkilökohtainen elämäntilanne, ikä, sukupuoli, perhe sekä uskonnolliset ja vakaumukselliset tarpeet.[12] Kuten ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin toteaa, henkilökohtaisen avun palvelujen myöntämisessä on näin ollen noudatettava kansallisen oikeuden säännöksiä, joissa vahvistetaan vammaisten henkilöiden oikeus ilmaista toivomuksensa tällaisten palvelujen suorittamisesta, jotta voidaan varmistaa heidän itsenäisyytensä ja yhteiskuntaan integroitumisensa.

59. Komission tavoin katson, että sen määrittämiseksi, sovelletaanko direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaa, on tärkeää, että kansallinen lainsäätäjä tekee periaatepäätöksen tiettyjen etujen merkityksellisyydestä punnitessaan tällä direktiivillä suojattuja intressejä. Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisia yksittäistapauksia koskevia toimenpiteitä voidaan tämän jälkeen toteuttaa unionin lainsäätäjän näin suorittaman punninnan perusteella. Kyseistä artiklaa olisi tällöin sovellettava tällaisiin toimenpiteisiin, joilla henkilökohtaisen avun tarjoajat lyhyesti sanottuna vain toteuttavat lainsäätäjän tekemiä valintoja.[13]

60. Toiseksi on tutkittava, pyritäänkö kansallisella lainsäädännöllä johonkin direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa säädetyistä tavoitteista eli muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseen.

61. Vastaus on myöntävä. Kuten kansallinen tuomioistuin toteaa, näissä säännöksissä taatulla palveluun oikeutetun oikeudella esittää toiveita ja tehdä valintoja pyritään nimittäin ottamaan huomioon vammaisten oikeus järjestää elämänolosuhteensa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti sekä vahvistamaan asianomaisten henkilöiden omavastuullisuutta sekä heidän motivaatiotaan osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

62. Yhdyn näin ollen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen näkemykseen siitä, että koska A:n ikäisellä henkilöllä, jolla ei ole vammaa, on oikeus päättää itsenäisesti siitä, minkä ikäisten henkilöiden kanssa hän jakaa jokapäiväisen elämänsä, tällainen vapaa määräämisvalta olisi taattava myös vammaisille henkilöille tarjottavan henkilökohtaisen avun osalta. Kuten Puolan hallitus aivan oikein toteaa, henkilökohtainen avustaja auttaa vammaista henkilöä voittamaan esteet, jotka estävät häntä osallistumasta sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen elämään tasavertaisesti ei-vammaisten henkilöiden kanssa.

[12] Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa tältä osin myös SGB IX:n 78 §:n 2 momentin perusteluihin.

[13] Samassa hengessä totean, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että jäsenvaltiot voivat valtuutussääntöjen nojalla sallia, että työmarkkinaosapuolet toteuttavat direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä kyseisessä säännöksessä tarkoitetuilla aloilla, joihin sovelletaan työehtosopimuksia. Näiden valtuutussääntöjen on oltava riittävän täsmällisiä sen takaamiseksi, että mainitut toimenpiteet täyttävät mainitun 2 artiklan 5 kohdassa vahvistetut edellytykset: ks. tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 61 kohta).

63. Lyhyesti sanottuna vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus, jonka nojalla heidän on voitava valita, miten, missä ja kenen kanssa he asuvat, jotta voidaan taata heidän itsenäisyytensä ja osallisuutensa yhteisössä, kuuluu direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuihin muiden oikeuksiin, jotka ansaitsevat tulla turvatuiksi. Tämä oikeus merkitsee erityisesti sitä, että näillä henkilöillä on oltava mahdollisuus suunnitella heille tarjottava palvelu ja antaa suoraan ohjeita heille apua tarjoavalle henkilölle, mikä käsittää myös heidän henkilökohtaisen avustajansa valintaperusteiden määrittelyn ja aktiivisen osallistumisen tämän työhönottoprosessiin.

64. Kansallisella lainsäädännöllä näin tavoitellun päämäärän oikeutuksesta ei ole epäilystäkään, koska sillä pyritään perusoikeuskirjan 26 artiklan mukaisesti edistämään vammaisten itsenäistä elämää, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumista sekä osallistumista yhteiskuntaelämään.

65. Sen tueksi, että tämä tavoite on oikeutettu, on lisäksi korostettava, että direktiiviä 2000/78 on mahdollisuuksien mukaan tulkittava YK:n yleissopimuksen mukaisesti.[14] Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on korostanut, YK:n yleissopimuksen tarkoituksena on taata vammaisten henkilöiden yksilöllinen itsemääräämisoikeus ja yhteiskuntaan integroituminen yhdenvertaisesti muiden kanssa ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Erityisesti kyseisen yleissopimuksen 19 artiklassa luetellaan joukko toimenpiteitä, jotka sopimusvaltioiden on toteutettava tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Näitä ovat muun muassa vammaisten henkilöiden mahdollisuus valita, missä ja kenen kanssa he asuvat,[15] ja sen takaaminen, että heidän saatavissaan on henkilökohtaista apua, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä.[16] Lisäksi YK:n yleissopimuksen 5 artiklan 4 kappaleessa täsmennetään, että erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota kyseisen yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi.

66. Kolmanneksi pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, jolle on ominaista, että on toteutettu yksittäinen toimenpide, jolla konkretisoidaan kansallisen lainsäätäjän SGB IX:n 8 §:n 1 momentissa, luettuna yhdessä SGB I:n 33 §:n kanssa, tekemä valinta, on tarpeen selvittää, onko ikään perustuva erilainen kohtelu tarpeen muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitetussa merkityksessä.

67. Tältä osin katson, että kansallisen lainsäädännön perusteella ilmaistu ikää koskeva mieltymys vammaisen henkilön henkilökohtaisen avustajan palvelukseen ottamisessa on asianmukainen eikä ylitä sitä, mikä on tarpeen tämän tavoitteen saavuttamiseksi, joka tässä tapauksessa on vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden turvaaminen, jotta taataan heidän itsenäisyytensä ja yhteiskuntaan integroitumisensa.

68. Sen lisäksi, että kyseessä on tosiaankin mieltymys (”mieluiten 18–30-vuotiaita”) eikä ehdoton vaatimus, SGB IX:n 78 artiklan 1 kohdasta käy ilmi, että henkilökohtaisen avun palveluihin kuuluvat erityisesti palvelut, jotka liittyvät yleisiin arjen toimiin, kuten taloudenhoito, sosiaalinen vuorovaikutus, henkilökohtaisen elämän järjestäminen, yhteiskunnalliseen ja kulttuurielämään osallistuminen, vapaa-ajan järjestäminen, mukaan lukien urheilutoiminta, sekä lääketieteellisten ja lääkärin määräämien palvelujen tehokkuuden turvaaminen. Henkilökohtainen apu koskee näin

[14] Ks. mm. tuomio 10.2.2022, HR Rail (C-485/20, EU:C:2022:85, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[15] Ks. YK:n yleissopimuksen 19 artiklan a kohta.

[16] Ks. YK:n yleissopimuksen 19 artiklan b kohta. Ks. näistä näkökohdista Yhdistyneiden kansakuntien vammaisyleissopimuksen komitea, ”General Comment No. 5 (2017): Living independently and being included in the community”.

ollen kaikkia elämänalueita ja ulottuu apua saavan henkilön yksityisyyden- ja intimiteettisuojaan, minkä vuoksi henkilökohtaisen avun palveluissa on kunnioitettava asianomaisen henkilön toiveita.

69. Lisäksi tällainen apu voi kunkin tapauksen olosuhteista riippuen vastata erilaisiin tarpeisiin. Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa yksi A:n ilmaisemista erityistarpeista on hänen yliopisto-opintojensa tukeminen. Tämä apu voi koostua opiskeltavan sisällön tallentamisesta ja käsittelemisestä, ja siihen voi kuulua myös muistiinpanojen laatimista. Lisäksi jokaisessa tapaamisessa muiden opiskelijoiden kanssa tarvitaan väistämättä henkilökohtaista apua, joka on näin ollen olennainen osa kyseisen vammaisen henkilön yliopistoelämää. Kyseessä olevassa työpaikkailmoituksessa mainittu ikää koskeva mieltymys näyttää perustuvan juuri tähän tarpeeseen. Taustalla on ajatus, että A:n näkökulmasta ”mieluiten 18–30-vuotias” henkilö pystyy niiden psykologisten ja sosiaalisten ominaisuuksien, jotka ovat ominaisia tähän ikäryhmään kuuluville, paremmin tarjoamaan hänen tarvitsemansa henkilökohtaisen avun tämän osan muun muassa mahdollistamalla opintojen paremman seurannan ja A:n paremman osallistumisen ja integroitumisen yliopiston sosiaaliseen elämään. Pääasian vastapuoli ja Puolan hallitus väittävät tältä osin, että A:n ikää lähellä oleva henkilökohtaista apua antava henkilö voisi onnistua integroitumaan helpommin A:n sosiaaliseen ympäristöön ja siten edistämään hänen itsenäisyyttään ja osallistumistaan sosiaaliseen elämään.

70. Näin selitettynä pääasiassa kyseessä olevan kaltainen ikää koskeva mieltymys täyttää mielestäni direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa edellytetyn tarpeellisuuskriteerin. Tällaisen ikäpreferenssin ilmaisemisella nimittäin konkretisoidaan vammaisten henkilöiden oikeus käyttää määräysvaltaa omassa elämässään ja tehdä kaikki heitä koskevat päätökset, koska tämä myötävaikuttaa tavoitteeseen taata heidän itsenäisyytensä ja integroitumisensa yhteiskuntaan. A:n sen näkökulman huomioon ottaminen, jonka mukaan hänen ikäänsä lähellä oleva henkilö voi varmistaa hänen tyydyttävän osallistumisensa sosiaaliseen elämään, mikä on mielestäni täysin oikeutettu näkökulma, ei kuitenkaan mielestäni ylitä sitä, mikä on tarpeen vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden takaamiseksi.

71. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin selvittää sen käytettävissä olevien tietojen perusteella, täyttyykö tarpeellisuuskriteeri tässä tapauksessa.

72. Koska pääasiassa kyseessä olevan kaltainen toimenpide on direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan nojalla perusteltu, jollei selvityksistä, jotka kansallisen tuomioistuimen on suoritetta, muuta johdu, unionin tuomioistuimen ei nähdäkseni tarvitse tutkia, voiko tällainen toimenpide olla perusteltu myös kyseisen direktiivin muiden säännösten nojalla. [17]

73. Katson joka tapauksessa, että kyseisen direktiivin muut säännökset, joihin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa ennakkoratkaisupyynnössään, eivät ole merkityksellisiä pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa.

74. Ensinnäkin direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan osalta haluan huomauttaa, että kyseisen säännöksen mukaan ”sen estämättä, mitä [kyseisen direktiivin] 2 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että erilainen kohtelu, joka perustuu johonkin [kyseisen direktiivin] 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan liittyvään ominaisuuteen, ei ole syrjintää, jos

[17] Ks. samankaltaisesta lähestymistavasta tuomio 12.1.2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3, 45 kohta) ja tuomio 15.11.2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873, 49 kohta).

tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen”.

75. Unionin tuomioistuin on tältä osin todennut, ettei sen seikan, johon erilainen kohtelu perustuu, ole oltava todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, vaan tähän seikkaan liittyvän ominaisuuden. [18]

76. Lisäksi siltä osin kuin direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan – luettuna direktiivin johdanto-osan 23 perustelukappaleen, jossa viitataan ”erittäin rajoitettuihin tilanteisiin”, joissa erilainen kohtelu saattaa olla perusteltua, valossa – perusteella on mahdollista poiketa syrjintäkiellon periaatteesta, sitä on tulkittava suppeasti. [19]

77. Siitä, voiko ikään liittyvä ominaisuus olla pääasian oikeudenkäynnin yhteydessä direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu ”todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus”, on todettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että erityisten fyysisten valmiuksien omaaminen on ikään liittyvä ominaisuus. [20] Toisin kuin unionin tuomioistuimen arvioinnin kohteena olleilla ammattialoilla, joita ovat esimerkiksi keskitason paloteknisen yksikön, [21] poliisien [22] tai lentäjien [23] tehtävät, kyseisen direktiivin johdanto-osan 18 perustelukappaleessa tarkoitetulla ikäsidonnaisen fyysisen voiman käyttämisellä ei ole merkitystä pääasiassa.

78. En kuitenkaan katso, että ikään liittyvän ominaisuuden olisi välttämättä koostuttava erityisistä fyysisistä valmiuksista, jotta se olisi direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu ”todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus”. On myös muita, erityisesti sosiaalisia tai psykologisia taitoja, jotka ovat kullekin ikäryhmälle ominaisia. Mielestäni ratkaisevaa on sen sijaan se, että kyseessä olevien työtehtävien luonne tai ne yhteydet, joissa tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttävät näin yksilöityä ikään liittyvää ominaisuutta. Toisin sanoen tämän ominaisuuden on oltava välttämätön tällaisen toiminnan asianmukaisen harjoittamisen kannalta.

79. Olen jo todennut, että vammaiselle henkilölle annettava henkilökohtainen apu koskee kaikkia elämänalueita ja ulottuu apua saavan henkilön yksityisyyden- ja intimiteettisuojaan. Lisäksi tämä apu voi vastata erilaisiin tarpeisiin, joihin tässä tapauksessa kuuluu A:n tukeminen yliopistossa suoritettavien opintojen yhteydessä.

80. Näiden seikkojen valossa pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä olevan kaltainen ikää koskeva mieltymys vaikuttaa minusta täysin ymmärrettävältä, ja tämä on sitä paitsi johtanut siihen, että olen aiemmin katsonut, että tämänkaltaisen toiveen huomioon ottaminen voi olla perusteltua direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan nojalla.

[18] Ks. mm. tuomio 17.11.2022, Ministero dell’Interno (Poliisikomisarioiden palvelukseen ottamisen ikäraja) (C-304/21, EU:C:2022:897, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[19] Ks. mm. tuomio 21.10.2021, Komisia za zashtita ot diskriminatsia (C-824/19, EU:C:2021:862, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[20] Ks. mm. tuomio 17.11.2022, Ministero dell’Interno (Poliisikomisarioiden palvelukseen ottamisen ikäraja) (C-304/21, EU:C:2022:897, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[21] Ks. tuomio 12.1.2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3).

[22] Ks. tuomio 15.11.2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873).

[23] Ks. tuomio 7.11.2019, Cafaro (C-396/18, EU:C:2019:929).

81. Sen toteaminen, että A:n kannalta on suotavaa, että hänen henkilökohtainen avustajansa on 18–30-vuotias tälle ikäryhmälle ominaisten psykologisten ja sosiaalisten ominaisuuksien vuoksi, ei kuitenkaan merkitse sitä, että kyse olisi ominaisuuksista, joita voidaan pitää *välttämättöminä* henkilökohtaisen avun tarjoamiseen sisältyvien eri tehtävien ja erityisesti yliopisto-opintoihin liittyvän avun tarjoamiseen liittyvien tehtävien suorittamisen kannalta. Kuten komissio aivan oikein huomauttaa, myös kyseiseen ikäryhmään kuulumattoman avustajan olisi nimittäin mahdollista suorittaa henkilökohtaisen avun tarjoamisen edellyttämiä tehtäviä, mukaan lukien yliopistoelämään liittyvät tehtävät.

82. Mielestäni unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö puoltaa edellä esittämääni kantaa. Unionin tuomioistuin on nimittäin katsonut, että direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla käsitteellä ”todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus” viitataan kyseessä olevien työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien, joissa tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttämään vaatimukseen. Käsite ei sitä vastoin voi kattaa subjektiivisia näkökohtia, kuten työnantajan halua ottaa asiakkaan erityistoivomukset huomioon.[24] Tästä oikeuskäytännöstä seuraa nähdäkseni, että direktiivin 4 artiklan 1 kohdan mukaan ”todellisiksi ja ratkaiseviksi työhön liittyviksi vaatimuksiksi” voidaan luokitella vain sellaiset ominaisuudet, jotka ovat objektiivisesti arvioiden kussakin yksittäistapauksessa välttämättömiä kyseisen työtehtävän suorittamisen kannalta. Toisin kuin pääasian vastapuoli erityisesti väittää, tässä tapauksessa on selvää, että objektiivisesti tarkastellen myös kyseiseen ikäryhmään kuulumaton henkilö voisi suorittaa kyseisen työtehtävän, vaikka A:n näkökulmasta tarjottu palvelu vastaisi tällöin vähemmän tyydyttävästi hänen tarpeisiinsa, erityisesti hänen yliopisto-opintojensa avustamista koskevaan tarpeeseen.

83. Totean tältä osin, että tarpeita, jotka henkilökohtaisen avun palvelun on täytettävä, ei voida ainakaan kokonaisuudessaan määritellä etukäteen, koska tämäntyyppiselle palvelulle on ominaista, että se vastaa oikeutettuja toiveita, jotka palveluihin oikeutettu henkilö on tapauskohtaisesti ilmaissut.

84. Tarve mukauttaa jokainen palvelu kuhunkin erityistilanteeseen ilmaistujen tarpeiden mukaan estää subjektiivisen ulottuvuutensa vuoksi pitämästä tiettyä vaadittua ominaisuutta työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien, joissa tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttämänä todellisena ja ratkaisevana työhön liittyvänä vaatimuksena.

85. Näin ollen tiettyä ikäryhmää koskeva toive on seurausta näkökohdasta, joka on subjektiivinen siinä mielessä, että se on tässä tapauksessa apua saavan henkilön oma, ja sen mukaan tähän ikäryhmään kuuluva henkilö tarjoaa hänelle laadullisesti parempaa apua. Tällaisen mieltymyksen ilmaiseminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että henkilökohtaisen avun antamista koskeva toiminta objektiivisesti edellyttäisi tälle ikäryhmälle ominaisia erityisesti sosiaalisia tai psykologisia ominaisuuksia. Toisin sanoen – avustettavan henkilön näkökulmasta – pyydetty apu vastaa paremmin hänen tarpeitaan. Toinen avustettava henkilö voisi kuitenkin katsoa, että vanhemman henkilökohtaisen avustajan työelämässä hankkima kokemus ja kypsyys mahdollistaisivat paremmin avustettavan tarpeisiin vastaamisen.

86. Ikään liittyvä ominaisuus, jonka avulla voidaan parantaa henkilökohtaisen avun tarjoamisen edellytyksiä vammaisen henkilön näkökulmasta, ei näin ollen voi mielestäni olla direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu ”todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus”, koska se edellyttäisi, että kussakin tapauksessa otetaan huomioon palvelun vastaanottajan

[24] Ks. tuomio 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, 40 kohta).

näkökulma. Sen hyväksyminen, että ilmaistut toiveet, olivatpa ne kuinka hyväksyttäviä tahansa, voisivat mahdollistaa tällaisen todellisen vaatimuksen olemassaolon toteamisen, on mielestäni lisäksi ristiriidassa sen kanssa, että kyseistä säännöstä on tulkittava suppeasti ja että siinä säädetty oikeutus on hyväksyttävä vain ”erittäin rajoitetuissa tilanteissa”, kuten kyseisen direktiivin johdanto-osan 23 perustelukappaleessa todetaan.

87. Näiden seikkojen perusteella katson, että pääasiassa kyseessä olevaa ikään liittyvää erilaista kohtelua ei voida perustella direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan nojalla.

88. Kolmanneksi direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisestä alakohdasta ilmenee, että ”sen estämättä, mitä [direktiivin] 2 artiklan 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos sillä on kansallisen lainsäädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu, erityisesti työllisyyspoliittinen, työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskeva oikeutettu tavoite, ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen”.

89. Direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetusta oikeutettua tavoitetta koskevasta vaatimuksesta on muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että ne tavoitteet, joita voidaan pitää ”oikeutettuina” ja joilla täten voidaan perustella poikkeaminen ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskevasta periaatteesta, ovat sosiaalipoliittisia tavoitteita, kuten työllisyyspolitiikkaan, työmarkkinoihin tai ammatilliseen koulutukseen liittyvät tavoitteet. Nämä oikeutetut tavoitteet eroavat yleiseen etuun liittyvän luonteensa johdosta puhtaasti yksilöllisistä, työnantajan tilanteeseen liittyvistä tavoitteista. [25]

90. Kuten olen jo todennut, kansallisessa lainsäädännössä, johon pääasiassa kyseessä oleva yksittäistoimenpide perustuu, pyritään varmistamaan vammaisten oikeus järjestää elämänolosuhteensa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti sekä vahvistamaan asianomaisten henkilöiden omavastuullisuutta sekä heidän motivaatiotaan osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Tällainen tavoite ei kuitenkaan ole direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu työllisyyspoliittinen, työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskeva oikeutettu tavoite. Katson näin ollen, ettei kyseinen säännös ole merkityksellinen pääasiassa kyseessä olevan ikään perustuvan erilaisen kohtelun oikeuttamiseksi.

91. Neljänneksi on tutkittava, onko käsiteltävässä asiassa sovellettava direktiivin 2000/78 7 artiklaa.

92. Kyseisen artiklan 1 kohdan mukaan ”täydellisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi työelämässä yhdenvertaisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta erityistoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä tai hyvittää haittoja, jotka liittyvät johonkin [tämän direktiivin] 1 artiklassa tarkoitettuun perusteeseen”. Kyseisen artiklan 2 kohdassa säädetään, että ”vammaisten osalta yhdenvertaisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai antamasta terveyden ja turvallisuuden suojelua työpaikalla koskevia säännöksiä eikä toteuttamasta toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on luoda tai pitää voimassa säännöksiä tai järjestelyjä, joilla pyritään turvaamaan tai edistämään vammaisten pääsyä työelämään.”

[25] Ks. tuomio 5.3.2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, 46 kohta).

93. Katson komission tavoin, ettei pääasiassa kyseessä oleva yksittäinen toimenpide eikä kansallinen lainsäädäntö, johon tämä toimenpide perustuu, kuulu direktiivin 2000/78 7 artiklan soveltamisalaan, jonka tarkoituksena on, kuten sen sanamuodosta ilmenee, yhdenvertaisuuden toteuttaminen työelämässä. Tämä ei kuitenkaan ole tällä säännöstöllä ja toimenpiteellä tavoiteltu päämäärä.

94. Ensinnäkin direktiivin kyseisen artiklan 1 kohdan osalta on todettava, että 22.1.2019 annetun tuomion Cresco Investigation [26] 64 kohdasta ilmenee, että kyseisen säännöksen täsmällisenä ja rajattuna tavoitteena on sallia sellaiset syrjiviltä näyttävät toimenpiteet, joilla pyritään tehokkaasti poistamaan tai vähentämään sosiaalisessa elämässä mahdollisesti vallitsevaa tosiasiallista eriarvoisuutta. Kun otetaan huomioon, että direktiivillä – kuten sekä sen nimestä ja johdanto-osasta että sen sisällöstä ja tarkoituksesta ilmenee – pyritään luomaan yleiset puitteet yhdenvertaiselle kohtelulle *työssä ja ammatissa*, [27] mainitun direktiivin 7 artiklan 1 kohdan sanamuodon mukaisesti ilmaisun ”sosiaalisessa elämässä” on nähdäkseni ymmärrettävä viittaavan ainoastaan ”työelämään”.

95. Toisaalta direktiivin 2000/78 7 artiklan 2 kohdan tarkoituksena on sallia erityistoimenpiteet, joilla pyritään todella poistamaan tai vähentämään tosiasiallisia epäyhdenvertaisuuksia, jotka kohdistuvat vammaisiin henkilöihin ja joita voi ilmetä heidän sosiaalisessa elämässään ja erityisesti heidän työelämässään, sekä saavuttamaan tosiasiallista – eikä pelkästään muodollista – yhdenvertaisuutta vähentämällä näitä epäyhdenvertaisuuksia. [28] Vaikka 9.3.2017 annetun tuomion Milkova [29] 47 kohtaa voitaisiin tulkita siten, että kyseisen säännöksen soveltamisala ei rajoitu pelkästään työelämään, tällainen tulkinta on mielestäni jätettävä huomiotta kyseisen direktiivin tarkoitukseen liittyvästä syystä, jonka olen maininnut tämän ratkaisuehdotuksen edellisessä kohdassa. Haluan myös huomauttaa, että 17.7.2008 antamassaan tuomiossa [30] Coleman yhteisöjen tuomioistuin rajoitti nimenomaisesti tämän säännöksen soveltamisalan ”työelämään”.

96. Vastauksena ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tätä kohtaa koskevaan kysymykseen totean lisäksi, että en katso, että YK:n yleissopimuksen 5 artiklan 1 ja 4 kappaleen huomioon ottaminen voisi johtaa siihen, että direktiivin 2000/78 7 artiklan soveltamisalaa laajennetaan muihin kuin yhdenvertaisuuden toteuttamista työelämässä koskeviin toimenpiteisiin.

97. Näiden näkökohtien valossa kyseisen direktiivin 7 artikla ei mielestäni ole merkityksellinen pääasiassa kyseessä olevan ikään perustuvan erilaisen kohtelun oikeuttamiseksi, sillä kyseisen kohtelun tavoitteena on yleisesti ottaen taata vammaisten henkilöiden itsenäisyys ja yhteiskuntaan integroituminen. [31]

[26] C-193/17, EU:C:2019:43.

[27] Ks. mm. tuomio 2.6.2022, HK v. Tanska ja HK v. Privat (C-587/20, EU:C:2022:419, 31 kohta).

[28] Ks. tuomio 9.3.2017, Milkova (C-406/15, EU:C:2017:198, 47 kohta).

[29] C-406/15, EU:C:2017:198.

[30] C-303/06, EU:C:2008:415, 42 kohta.

[31] Vaikka kansallinen tuomioistuin ei mainitsekaan sitä ennakkoratkaisukysymyksessään, totean varmuuden vuoksi myös, että direktiivin 2000/78 5 artiklan, joka koskee vammaisia koskevia kohtuullisia mukautuksia, soveltaminen on myös suljettava pois siltä osin kuin kyseinen artikla koskee toimenpiteitä, joihin työnantajan on ryhdyttävä, jotta vammaiset voivat päästä johonkin toimeen, harjoittaa sitä ja edetä urallaan tai saada koulutusta, mikä ei vastaa pääasiassa kyseessä olevaa tilannetta.

V Ratkaisuehdotus

98. Kaiken edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Bundesarbeitsgerichtin esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 5 kohtaa, luettuna Euroopan unionin perusoikeuskirjan 26 artiklan ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 19 artiklan valossa,

on tulkittava siten, että

se ei ole esteenä sille, että henkilökohtaisen avustajan palvelukseen ottamisen edellytykseksi asetetaan ikäraja sellaisen kansallisen lainsäädännön perusteella, jossa säädetään, että vammaisten henkilöiden toiveet heille annettavan henkilökohtaisen avun järjestämisestä on otettava huomioon heidän itsenäisyytensä ja yhteiskuntaan integroitumisensa takaamiseksi, siltä osin kuin tällainen toimenpide on tarpeen muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.